

QARŞILIQLI ASILILIQ VƏ TƏSİRLƏRİN İQTİSADIYYATIN AÇIQLIĞINA VƏ ÖLKƏNİN MALİYYƏ-İQTİSADI TƏHLÜKƏSİZLİYİNƏ TƏSİRİ

Məqalədə Azərbaycan Respublikası son dövrlər maliyyə-iqtisadi sistemin qloballaşması prosesinə çox intensiv formada cəlb olunması qeyd olunur və bunun nəticəsində həm beynəlxalq maliyyə-iqtisadi bazarın yaratdığı üstünlüklərdən yararlanmaq, həm də milli iqtisadiyyatın və ölkənin maliyyə bazarının inkişafında ümumdünya ənənələrinin göstərə biləcəyi təsirlər üçün açıq hesab edilir. Ona görə də ölkəmiz üçün yaxın 3-5 il ərzində modernləşdirmə məsələləri və milli təhlükəsizlik siyasətinin effektiv şəkildə reallaşdırılmasını nəzərdə tutan balanslaşdırılmış şaquli-integrativ mexanizmin formalaşdırılması xüsusi aktualıq, praktik əhəmiyyət kəsb edir.

Məqsəd—qaşılıqlı asılılıq və təsirlərin Azərbaycan iqtisadiyyatının açıqlığına və maliyyə-iqtisadi təhlükəsizliyinə təsirinin müəyyən edilməsidir.

Metodologiya—tədqiqat işində sistemli və müqayisəli təhlil prinsiplərindən və ümumelmi (ekspert qiymətləndirməsi, dialektik, sistemli, statistik və sinergetik yanaşma və s.) metodlardan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticəsi —maliyyə-iqtisadi sistemdə yaranan böhran hallarının aradan qaldırılması və prinsipcə onun başqa inkişaf mərhələsinə transformasiyası məqsədilə ölkəmiz üçün yaxın 3-5 il ərzində modernləşdirmə məsələlərinin və milli təhlükəsizlik siyasətinin effektiv şəkildə reallaşdırılmasını nəzərdə tutan balanslaşdırılmış şaquli-integrativ mexanizmin formalaşdırılmasının xüsusi aktualığı və praktik əhəmiyyəti qeyd edilmişdir.

Açar sözlər: asılılıq, açıqlıq, təhlükəsizlik, maliyyə, biznes, qloballaşma, risk, təhdid

Giriş

Müasir şəraitdə beynəlxalq maliyyə-iqtisadi axınların həcmnin və rolunun artması nəticəsində global maliyyə sistemində həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrin integrasiya səviyyəsi yüksəlmişdir. Bu da öz növbəsində dünya maliyyə-iqtisadi sistemini bir tərəfdən mürəkkəbləşdirsə, digər tərəfdən onun zəifləməsinə gətirib çıxarır. Məhz global miqyasda baş verən integrasiya prosesləri son dövrlər katalizator rolunu oynamaqla maliyyə-iqtisadi proseslər arasında təşəkkül tapan zidiyyətləri daha da kəskinləşdirir. İyirmi ildən artıq bir müddətdir ki, Azərbaycan Respublikası maliyyə-iqtisadi sistemin qloballaşması prosesinə çox intensiv formada cəlb olunur və bunun nəticəsində həm beynəlxalq maliyyə-iqtisadi bazarın yaratdığı üstünlüklərdən yararlanmaq, həm də milli iqtisadiyyatın və ölkənin maliyyə bazarının inkişafında ümumdünya ənənələrinin göstərə biləcəyi təsirlər üçün açıq hesab edilir. Başqa sözlə, milli iqtisadiyyatın dünya təsərrüfat əlaqələri sistemində daha çox cəlb edilməsi, qoşulması onu ümumdünya bazarının konyukturası və dinamikasından asılı vəziyyətə salır, milli maliyyə - iqtisadi sisteminin proqnozlaşdırılmayan yüksək səviyyəli risklərlə üzləşməsinə səbəb olur. Təbii ki, bu da öz növbəsində milli maliyyə-iqtisadi sistemin dayanıqlığı və təhlükəsizliyinə təməl xarakterli təhdidlər yaradır. Milli iqtisadiyyatın yol verilən həddən artıq açıq olması

və ölkəmizin beynəlxalq kapital mübadiləsində iştirakı real və potensial hesab edilən milli resursların israfçılığına gətirib çıxarır, daxili investisiyaların və kapital qoyuluşlarının həcmi azaldır, ölkədə məhsul istehsalı həcmi artırılması və onun struktur baxımından yeniləşməsi imkanlarını məhdudlaşdırır, maliyyə bazarının əsas seqmentlərində asimmetriya yaratmaqla dayanıqlığını pozur, tədiyyə balansının vəziyyətinə və valyuta ehtiyatlarının həcminə mənfi təsir göstərir.

İqtisadi artımın mühüm amillərindən biri hesab edilən kapitalın ölkədən çıxarılması ənənəsinin güclənməsi iqtisadi resursların əhəmiyyətli hissəsinin, siyasi çəkisinin, xarici bazarlarda mövqeyin və dayanıqlı inkişafı təmin edən potensialın itirilməsi ilə nəticələnir.

Qloballaşma dövründə iqtisadiyyatın açıqlığı və maliyyə-iqtisadi təhlükəsizlik problemi

Milli bazarlarda qiymət siyasəti sahəsində müşahidə edilən disproporsiyalar milli iqtisadiyyatın bütün sahə və sferalarında struktur nöqteyi-nəzərindən disfunksonallıq, eləcə də ekzogen təbiətə malik yüksək volatil dinamika şəraitində onun davamlı inkişafı üçün təhdid yaradır. Bütün bu amillər dövlətin “milli gücünü”, daha doğrusu, dünya miqyasında rolunu (o cümlədən, maliyyə, iqtisadi, elmi-texniki və s.), böhran hallarına müqavimət göstərə bilmək qabiliyyətini, dünya miqyasında milli lobbichiliyin təsirini əhəmiyyətli dərəcədə aşağı salır, onun təhlükəsizliyi və bütövlüyünə təhdid yarada bilən çoxsaylı sosial-iqtisadi problemlərin təşəkkül tapmasına yol açır.

Təbii ki, risk və sistemin integrativ açıqlıq (taktiki göstəricilərə və məqsədlərə deyil, milli strateji maraqlara əsaslanan) səviyyəsinin yüksək olması fonunda geoiqtisadi maliyyə sabitliyinin və ölkənin maliyyə-iqtisadi sisteminin idarəedilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qloballaşma proseslərinin intensiv xarakter aldığı və milli iqtisadiyyatın açıq olduğu bir şəraitdə maliyyə-iqtisadi təhlükəsizliyin elmi dərk etmə metodları və strategiyası da dəyişməlidir. Lakin o da nəzərə alınmalıdır ki, təbiət ehtibarı ilə xarici mühit və digər sistemlər arasında material, maliyyə və informasiya axınlarının (kapitalın, işçi qüvvəsi, məhsul və s.) mübadiləsi azad və müstəqil formada həyata keçirildiyindən istər maliyyə bazarı, istərsə də milli iqtisadiyyat özü-özünü tənzimləyən və təşkil edən açıq sistem hesab edilir.

İqtisadi sistemin açıqlığı dedikdə ilk növbədə dünya təsərrüfat sistemində integrasiya dərəcəsi və dünya bazarının tələblərinə tabe olmaq, beynəlxalq bazarlarda məhsul, xidmət, kapital və digər istehsal amilləri ilə əməliyyatların aparılması zamanı müstəqillik səviyyəsi (məhdudiyyətlərin olmaması) başa düşülür. Təbii ki, açıq iqtisadi model hər bir ölkənin milli sərhədlərindən asılı olmayaraq, onun hüdudlarından kənarda sərbəst maliyyə - iqtisadi fəaliyyətin aparılmasını nəzərdə tutur.

Qloballaşma dövründə iqtisadiyyatının açıqlığı və Azərbaycanın maliyyə-iqtisadi bazarının səciyyəvi xüsusiyyətləri

Qeyd etmək lazımdır ki, hal-hazırda dünya iqtisadiyyatında qloballaşma proseslərinin gücləndirilməsi, istehsalın beynəlmilləşdirilməsi və beynəlxalq əmək bölgüsünün dərinləşməsi ilə bağlı təşəkkül tapan iqtisadi proseslər kifayət geri dönməz xarakter almışdır. Beynəlxalq münasibətlər sisteminin həqiqi üzvü kimi Azərbaycan Respublikası bazar iqtisadiyyatı doktrinasını qəbul etdikdən sonra digər bazar növləri kimi milli iqtisadiyyatın və bank-maliyyə sisteminin dayanıqlığını təmin edən maliyyə-iqtisadi bazarında səciyyəvi xarakterə malik bütün keyfiyyətləri ilə yanaşı, özünün açıqlıq səviyyəsinə görə fərqlənir. Təbii ki, maliyyə-iqtisadi bazarının açıqlığı milli iqtisadiyyatın və bank-maliyyə sisteminin dayanıqlığına təsirsiz ötüşmür. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, milli maliyyə -

iqtisadi bazarın açıqlığı səviyyəsinin milli bazarların keyfiyyətə inkişafına və ölkənin milli təhlükəsizliyinə təhdidlərin səviyyəsinə təsirləri müzakirə predmeti olduğu qədər də mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu kontekstdə böhrana və milli iqtisadi maraqlara təhdidlərin yaranmasına xidmət göstərən mürəkkəb xarakterli münasibətlər kompleksi ilə onların əmələ gəlmə səbəbləri arasında qarşılıqlı asılılıq problemləri və onların həlli məsələlərinin diqqətdə saxlanması xüsusi ilə vacib hesab edilir. Bunun üçün isə ilk növbədə "iqtisadiyyatın açıqlığı" anlayışının daşdığı iqtisadi məna yükünün dəqiqləşdirilməsinə ehtiyac duyulur. Fikrimizcə, "iqtisadiyyatın açıqlığı" anlayışının milli və global makroiqtisadi sistemlər, real proseslər arasında qarşılıqlı fəaliyyət qaydalarını və onların müxtəlif - vətəndaş, cəmiyyət və dünya səviyyələrində müsbət və ya mənfi təsirlərini xarakterizə edir.

Hər şeydən əvvəl, iqtisadiyyatın açıqlığı makroiqtisadi sistemin inkişaf fəlsəfəsi ilə şərtlənən, onu xarakterizə edən səciyyəvi xüsusiyyət kimi nəzərdən keçirilməlidir. Milli və dünya iqtisadiyyatında son dövrlər müşahidə edilən ümumi ənənələr onu deməyə əsas verir ki, dünya ölkələri arasında ticarət münasibətləri yeni xarakter almış, kapital və resursların (o cümlədən əmək) hərəkəti sahəsində üfüqi və şaquli integrasiya əlaqələri dərinləşmişdir. İzafi istehsal və son istehlak nəzəriyyələri ilə razılaşaraq qeyd edə bilərik ki, iqtisadiyyatın açıqlıq səviyyəsinin yüksəlməsi, yeni istehsal güclərinin təşəkkül tapması global iqtisadi böhranların, eləcə də bir çox sənaye sahələrində artıq istehsal güclərinin əmələ gəlməsinə şərait yaradır. İqtisadi qloballaşma və milli maliyyə-iqtisadi sistemin açıqlığı bir tərəfdən inkişaf etməkdə olan ölkələrin firavanlığı üçün təhdidlər yaradır, digər tərəfdən beynəlxalq diskriminasiya siyasəti vasitəsi ilə ayrı-ayrı sistemvaradıcı ölkələrə özlərinin yeni iqtisadi artım modelini reallaşdırmağa imkanı verir.

Böhran şəraitində iqtisadiyyatın açıqlığı və beynəlxalq maliyyə-iqtisadi təhlükəsizlik məsələləri

Maraqlı məqam ondan ibarətdir ki, ilk dəfə olaraq E.Xansen [1] və F.Xoutri [2] iqtisadiyyatın tsikli inkişafı ilə bank kreditlərinin məhdudiyyətliyi və sürüşkən uçot dərəcələri arasında qarşılıqlı əlaqənin mövcudluğunu elmi əsaslarla sübut etmişlər.

1989-cu ildə soyuq müharibənin qurtardığı, Şərqi Avropada sovet imperiyasının dağıldığı və 1991-ci ildə Sovetlər İttifaqının özünün frəqmentasiyaya uğradığı andan etibarən "yeni dünya qaydaları" və onun təbiəti haqqında beynəlxalq xarakterli mülahizələr meydana çıxmağa başladı. Bunun nəticəsi olaraq müharibədən sonra iqtisadi artımı stimullaşdırmaq və maliyyə-iqtisadi paritetləri saxlamaq üçün istifadə olunan nisbətən sadə və sabit bipolyar dünya ciddi şəkildə zəiflədi və iqtisadi, siyasi, etnik münaqişələrin mürəkkəb formaları ilə xarakterizə olunan xaos, beş və ya daha böyük dövlətlərdən ibarət çoxpolyarlı dünyaya tədricən transformasiya olundu. Bu sahədə tədqiqat aparar alim və mütəxəssislər haqlı olaraq qeyd edirlər ki, "ötən son otuz ildə biz iki dövlətin dominantlıq etdiyi dünyadan birinin dominantlıq etdiyi dünyaya, indi isə liderlərin olmadığı, multipolyar dünyaya qədər yol keçdik" [3]. Təbii ki, belə bir çoxpolyarlı dünyada idarə edilən iqtisadi qloballaşmanın həyata keçirilməsi zamanı milli cəmiyyətlərin və beynəlxalq birliklərin maraqları kəsişir, ölkənin milli təhlükəsizlik məsələsi aktuallaşır. Milli təhlükəsizlik paradigması baxımından ölkə səviyyəsində həll edilən ənənəvi maliyyə və iqtisadi siyasət, siyasi maraqlarla bağlı münaqişəli məsələlərin həlli mexanizmi tədricən global, regional və transregional səviyyəyə keçərək beynəlxalq xarakter alır. Belə bir şəraitdə təhlükəsizlik problemlərinin və təhdidlərin xüsusi olaraq ayrıca götürülmüş bir ölkənin milli sərhədləri ilə məhdudlaşdırılması qəbul edilməz hesab edilir və belə demək mümkünsə, beynəlxalq münasibətlər sistemi daxilində qarşılıqlı fəaliyyət göstərən çoxsəviyyəli strukturlar- "yeni

ərazilərlə” müəyyənləşir.

Təbii ki, şəbəkə nəzəriyyəsi beynəlxalq münasibətlər sisteminin əsası kimi çox-səviyyəli qarşılıqlı fəaliyyətin mövcud strukturu və ərazi müstəqilliyi prinsipinə transformasiyada rolunu daha aydın və hərtərəfli təsvir etməyə imkan verir. Nəzərdən qaçırmaq lazım deyil ki, bu prosesdə qlobal şəbəkənin elementi kimi çıxış edən dövlət mövcud şəbəkənin davranışına nəzarət funksiyasını həmişə yerinə yetirə bilmir. Deməli, real iqtisadi şəraitdən çıxış etsək görərik ki, şəbəkənin dövlətə təsiri, dövlətin şəbəkəyə təsirindən daha çoxdur.

Beləliklə, iqtisadiyyatın açıqlıq səviyyəsinin artması birmənalı olaraq bütün dünya maliyyə-iqtisadi sistemin disproporsionallığını gücləndirir, ayrı-ayrı ölkələr, iqtisadi siniflər, təsir qrupları arasında vahid ümumdünya valyuta ehtiyatı kimi qəbul olunan və dünya maliyyə bazarında praktiki olaraq inhisarçılıq edən ABŞ-nın kazğız əskinazı - dollar uğrunda ziddiyyətləri və mübarizəni kəskinləşdirir [4].

Qloballaşmanın və böhran şəraitinin maliyyə-iqtisadi təhlükəsizliyə təsiri

Praktik təcrübə göstərir ki, kapital bazarında mütləq rəqabət üstünlüyünə malik olan transmilli maliyyə institutları inkişaf etməkdə olan ölkələrin uzunmüddətli məqsədlərinin reallaşdırılmasında və iqtisadiyyatın balanslaşdırılmış inkişafında bir o qədər də maraqlı deyillər.

Dünya iqtisadiyyatının maraqları baxımından formalaşan maliyyə-iqtisadi model idarəedilməz hala gətirilməklə, xaoslu transmilli maliyyə-iqtisadi sisteminə transformasiya olunmaqla yanaşı, eyni zamanda milli iqtisadi maraqlara əhəmiyyətli dərəcədə təhdidlərin yaranmasında bir növ katalizator rolunu oynayır.

Nəzər almaq lazımdır ki, son 10 - 15 ildə istər dünya, istərsə də ölkə səviyyəsində baş verə iqtisadi təkamül prosesləri bir daha maliyyə-iqtisadi sistemin mürəkkəbliyini və onun getdikcə sərtləşməsi faktını təsdiq etdi. Bu da təkzib edilməz həqiqətdir ki, beynəlxalq maliyyə-iqtisadi münasibətlər sisteminin əksər iştirakçıları böyük maliyyə böhranına - 2007-ci ilə qədər sürətlə inkişaf edən maliyyə şəbəkəsinə texniki tərəqqinin yaratdığı qaçılmaz əlavə məhsul, maliyyə şəbəkəsinin mürəkkəblik dərəcəsinin getdikcə sərtləşməsi, artmasına isə maliyyə bazarının stabil inkişafını təmin edən başlıca amil kimi baxırdılar. Allen və Qayl tərəfindən maliyyə şəbəkəsinin mürəkkəbliyinə və ölçülərinə stabilizasiya təsir göstərən maliyyə-riyazi modelin işlənilib hazırlanmasında məhz bu məqsədə xidmət edirdi [5,6].

Təsadüf deyil ki, dünya maliyyə böhranının növbəti dalğası maliyyə sisteminin öz-özünü yenidən bərpa edə bilməməsi xassəsini aşkar etdikdən və nəticə ehtibarı ilə bütün maliyyə dünyası yüksək qeyri-müəyyən duruma düşdükdən sonra iqtisad dairələrdə maliyyə və iqtisadi bazarların idarəedilməsi və inkişafı ilə əlaqədar ümumqəbul edilmiş paradigmanın etibarlılığı haqqında şübhələr əmələ gəlməyə başladı [7]. Nəzərə almaq lazımdır ki, maliyyə-iqtisadi sistemin neqativ endogen şoklara yüksək axriktur bağlılığı və həssaslığı ölkənin maliyyə bazarında tutduğu mövqeyə və xarici maliyyə öhdəliklərinə proporsional şəkildə birbaşa təsir göstərir [8]. Bu zaman milli cəmiyyətlərin dünya maliyyə sisteminə inteqrasiya prosesi ixtiyarı bir ölkə səviyyəsində az nəzarət edilən, qloballaşma proseslərindən imtina etmək anlamına gəlsə də, həm ölkə daxilində, həm də ölkələr arasında artan gəlir bərabərsizliyinin, tənzimlənməyən maliyyə axınlarının, xroniki yüksək işsizliyin, sosial və gender sahəsində diskriminasiya hallarının və s. əmələ gəlməsinə səbəb olur. Deməli, belə nəticəyə gəlmək olar ki, hal-hazırda qloballaşmanın törətdiyi və ya törədə biləcəyi fəsadlar, onun yaratdığı üstünlüklərindən çox olduğundan cəmiyyətin istehsal qabiliyyəti ilə istehlak qabiliyyəti arasında, məhsul bazarının həcmi ilə maliyyə

bazarının həcmi və iqtisadi artımı təmin edilməsində oynadıqları rollar arasında, resursların dəyəri, qiyməti və maliyyə aktivləri arasında böyük fərqlərin (istehlakın sürəti inkişafın əldə edilən nəticələrini qoruyub saxlamaq üçün istehsalın sürətindən geri qalır) yaranması ilə əlaqədar mütəmadi olaraq bir sıra qlobal disbalansların eksponensial artmasını qaçılmaz edir və dünyada maddi sərvətlərin qeyri-bərabər bölüşdürülməsinə gətirib çıxarır. Sosial-iqtisadi proseslərin gedişi zamanı qeyd edilən bu disbalansların durmadan artması istənilən ictimai-iqtisadi sistemi "dünya böhranı" kimi qəbul edilən çıxılmaz vəziyyətə salır və bu gün mövcud olan ideoloji prizmadan onun tənzimlənməsinə edilən bu və ya digər cəhdlər bu durumu bir qədər də sərtləşdirir. Maliyyə-iqtisadi münasibətlər kontekstində sistemin üzvləşdiyi kritik durumu flyuktuasiyanın arması ilə (məsələn, kredit yükünün maksimum həddə qədər artması fonunda əhali yığının minimum səviyyəyə qədər azalması və s.) xarakterizə etmək olar.

Mövcud təsərrüfatçılıq sistemini saxlamaq şərti ilə son dövrlər həyata keçirilən antiböhran siyasəti istər milli, istərsə də beynəlxalq səviyyədə mövcud iqtisadi ziddiyyətləri bir qədər də dərinləşdirir. Müasir əmtəə-pul münasibətləri şəraitində iqtisadi fikir sahiblərinin gəldiyi nəticə ondan ibarətdir ki, milli iqtisadiyyatın açıqlığının dövlət səviyyəsində lokal idarəedilməsi, həmçinin ölkənin inkişaf səviyyəsinə uyğun olaraq açıqlığın sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsi nəzəri-praktiki baxımdan qeyri-mümkün bir prosesdir. Milli iqtisadiyyatın açıq olmasını məhdudlaşdıran tədbirlərin həyata keçirilməsi dünya miqyasında onun formalaşan rəqabətqabiliyyətinin zəifləməsinə, bazar payının itirilməsinə, qabaqcıl elmi-texniki işləmələrdən təcridə, qlobal mübarizə fonunda əldə edilən texnoloji üstünlüklərdən istifadə edilməməsinə, dünya maliyyə - iqtisadi bazarlarda oynaya biləcəyi rolun azalmasına təhlükə yarada bilər.

Aydındır ki, müasir şəraitdə istənilən ölkə, o cümlədən Azərbaycan iqtisadiyyatında başlıca dəyər (rəqabətüstünlüyü) real tədiyəqabiliyyətli istehlak hesab edilir. Bunun üçün isə ölkədə kiçik və mikrobiznesin inkişafına dəstək proqramlarında qeyd edilən biznes mühitini "iqtisadi şüar" vəziyyətindən çıxarmaq, biznes subyektlərinə bütün həyat dövrünü boyunca və onların məhsullarının son istehlakçılara çatdırılması mərhələləri üzrə aktiv köməklik göstərə biləcək real və effektiv fəaliyyət göstərən milli işgüzar biznes inkubatorlara transformasiya etmək tələb olunur.

Mövcud rəqabətüstünlüyünü qazandıqları pulların böyük bir hissəsini ölkədə istehsal edilən məhsullara və göstərilən xidmətlərə sərf edəcək əmək miqranları üçün əlavə iş yerlərinin yaradılması ilə də gücləndirmək mümkündür.

Sadələndirici taktiki metodlar iqtisadiyyatın açıqlıq şəraitində ölkənin xarici durumunu, iqtisadi patriotizm ideyalarını özündə ehtiva edən mövcud milli strategiyaları və perspektiv dövr üçün təhlükəsizlik siyasətinin institusional mexanizmini dəyişmək yolu ilə milli maliyyə-iqtisadi təhlükəsizlik siyasətini formalaşdırmağa və səmərəli formada reallaşdırmağa imkan verməlidir.

Nəticə

Maliyyə-iqtisadi sistemdə yaranan böhran hallarının aradan qaldırılması və prinsipə onun başqa inkişaf mərhələsinə transformasiya strategiyası yalnız bütün insan cəmiyyətinin varlığının ayrılmaz tərkib hissəsi hesab edilən ictimai istehsal sisteminin və maliyyə münasibətlərinin mərhələli şəkildə qlobal dəyişilməsi ilə mümkündür. Bununla əlaqədar olaraq bütün maliyyə-iqtisadi münasibətlər sistemində və ictimai quruluşda radikal struktur islahatları açıq maliyyə-iqtisadi sistemin effektiv idarəedilməsi prinsipinə əsaslanmalıdır. Daha doğrusu, istehsal-istehlak və pul axınlarında disbalansın yaranması (yüksək, gəlir, yüksək istehlak, yüksək kasıblıq, azlığın namını dünya resurslarının israfçılığı və s.)

hallarına nəzarət edilməlidir. Məhz bu, bu dünyada yaranan böhran hallarının və milli iqtisadiyyatın açıq olması ilə əlaqədar ölkənin maliyyə-iqtisadi sisteminə yaranan təhdidlərin aradan qaldırılması üçün yeganə çıxış yol hesab olunur. Bununla əlaqədar olaraq ölkəmiz üçün yaxın 3-5 il ərzində modernləşdirmə məsələləri və milli təhlükəsizlik siyasətinin effektiv şəkildə reallaşdırılmasını nəzərdə tutan balanslaşdırılmış şaquli-integrativ mexanizmin formalaşdırılması xüsusi aktualıq, praktik əhəmiyyət kəsb edir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Хансен Е. Х. Экономические циклы и национальный доход - М: Финансовая академия, 2008. 466 с.
2. Хоутри, Р. Д. Деньги и кредит / Р. Д. Хоутри. – Москва : Директ-Медиа, 2007. – 363 с. – Режим доступа: по подписке. – URL: <https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=26853> (дата обращения: 23.04.2022).
3. Larry Neal, Jeffrey G. Williamson. The Cambridge History of Capitalism: Vol. 2, The Spread of Capitalism: From 1848 to the Present. Cambridge University Press, 2014. Pp. 176-179.
4. Joseph E. Stiglitz, «Complacency in a Leaderless World» 06.02.2013, заметка на его еженедельной колонке на Project Syndicate www.project-syndicate.org 108).
5. Allen F., Gale D. Journal of Political Economy, 2001. Vol. 108, №1. Pp. 1-33.
6. Allen F., Gale D. Systemic risk and regulation. NBER in a volume on the Risks of Financial Institutions edited by M. Carey and R. Stulz 2005.
7. Morris S., Shin H. Financial regulation in a system context. Brookings Panel on Economic Activity, September. 2008.
8. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. Norton, New York. 2009, 110 p.

Тогрул Акбарли

ВЛИЯНИЕ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТИ И ОТКРЫТОСТИ ЭКОНОМИКИ НА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ СТРАНЫ

Резюме

В статье отмечается, что Азербайджанская Республика в последнее время активно участвует в глобализации финансово-экономической системы, в результате чего открыта как для преимуществ международного финансово-экономического рынка, так и для влияния мировых традиций на развитие национальной экономики и финансового рынка. Поэтому формирование сбалансированного вертикально-интегративного механизма для нашей страны в ближайшие 3-5 лет, обеспечивающего эффективную реализацию вопросов модернизации и политики национальной безопасности, имеет особую актуальность и практическую значимость.

Цель – определить влияние взаимозависимости и воздействия на открытость и финансово-экономическую безопасность экономики Азербайджана.

Методология – в работе использовались принципы системно-сравнительного анализа и общенаучные методы (экспертная оценка, диалектический, системный, статистический и синергетический подход и др.).

Результаты исследования – в целях преодоления кризиса в финансово-экономической системы и перевести ее на другую ступень развития, для эффективной реализации политики модернизации и национальной безопасности приобретает особая актуальность и практическая значимость формирования сбалансированного вертикально-интегративного механизма для страны в ближайшие 3-5 лет.

Ключевые слова: зависимость, открытость, безопасность, финансы, бизнес, глобализация, риск, угроза

Togrul Akbarli

**THE IMPACT OF INTERDEPENDENCE AND OPENNESS OF THE ECONOMY ON
THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY**

Summary

The article notes that the Republic of Azerbaijan has recently been actively participating in the globalization of the financial and economic system, as a result of which it is open both to the advantages of the international financial and economic market and to the influence of world traditions on the development of the national economy and financial market. Therefore, the formation of a balanced vertically integrative mechanism for our country in the next 3-5 years, which ensures the effective implementation of issues of modernization and national security policy, is of particular relevance and practical significance.

Purpose – the goal is to determine the impact of interdependence and impact on the openness and financial and economic security of the Azerbaijani economy.

Methodology – the principles of system-comparative analysis and general scientific methods (peer review, dialectical, systemic, statistical and synergetic approach, etc.) were used in the work.

The results of the study – in order to overcome the crisis in the financial and economic system and transfer it to another stage of development, for the effective implementation of the policy of modernization and national security, the formation of a balanced vertically integrative mechanism for the country in the next 3-5 years is of particular relevance and practical importance.

Keywords: dependency, openness, security, finance, business, globalization, risk, threat